

Шурма С. Г.,

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології і перекладу
Національного авіаційного університету

Ковтун О. В.,

доктор педагогічних наук,
професор кафедри англійської філології і перекладу
Національного авіаційного університету

ФУНКЦІ ЗАГОЛОВКА В АНГЛОМОВНОМУ КІНОДИСКУРСІ

Анотація. У статті розглядаються інформативна, конретизуюча, естетична та зазивна функції заголовка та виділяються такі типи заголовків, як заголовок-резюме, заголовок-індикатор та заголовок-локалізатор, заголовок-символ, заголовок-цитата, заголовок-повідомлення, заголовок-натяк, заголовок-оповідь.

Ключові слова: кінодискурс, заголовок, кіно, функції заголовка.

Постановка проблеми. Соул Бас, художник-оформлювач фільмів А. Хічкока, одного разу зазначив, що «розробка заголовка схожа на створення плакату: ви маєте стиснути подію до одного концепту... Спершу я вважав, що заголовок лише міг створювати настрій та бути основою сюжету фільму, виражати сюжет метафорично. Пізніше я розглядав заголовок як спосіб підготовки аудиторії, яка, коли починається фільм, має емоційний резонанс із кінострічкою» [1]. Таким чином, заголовок до фільму – це наче його візитка. Тисячі нових кінострічок з'являються щороку і саме назва фільму дозволяє їм виділитися з-поміж інших. Звернувши увагу на плакат чи трейлер до кінострічки, складно не приділити увагу назві та її місцю в композиції анонсу. Заголовки до фільмів створюються для того, аби натякнути на сюжет та жанр твору і стимулювати інтерес глядача.

Сьогодні вивчення назв фільмів та їх ролі у кіноіндустрії є фрагментарним [2; 3; 4], хоча перекладознавчий аспект дослідження назв кінострічок є досить популярною тематикою досліджень [5; 6; 7]. Мета статті – розглянути функцію заголовка в кінодискурсі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначаємо інформативну, конретизуючу, естетичну та зазивну функції заголовка.

Інформативна функція заголовка полягає у тому, що він повідомляє потенційній аудиторії важливу інформацію щодо кінострічки, таку як, наприклад, про головних героїв, місце, де відбуваються події, тощо.

З назви твору глядачі дізнаються про жанр та стиль кінострічки, що, окрім усього іншого, дозволяє їм зробити вибір на користь того чи іншого фільму. Наприклад, назва *Galaxy Quest* (2000 р.) вказує на те, що фільм буде пригодницько-футуристичний, а *Super Size Me* (2004 р.) натякає на комедійний жанр кінострічки. Різні види алюзій, що входять до назви, також розкривають глядачеві можливий сюжет та події, що відбуватимуться на кіноекрані, наприклад, *Titanic* (1997 р.) або *Pearl Harbor* (2001 р.). Так, «Титанік» – це назва непотоплюваного корабля, який зазнав жахливої катастрофи під час свого першого рейсу, а Перл Харбор – це бухта, яку атакував японський імператорський флот у 1941 р. Відповідно, коли аудиторія бачить

такі заголовки, вона пов'язує кіно або з аварією/катастрофою, або з історичними подіями Другої світової війни.

За ступенем розкриття теми твору заголовки поділяються на описові та інакомовні [8, с. 57, 156]. Описові заголовки визначають тему твору, тоді як інакомовні мають лише референційний або переносний зв'язок із темою. Так, описова назва дає аудиторії натяк на те, про що йтиметься у оповіді, наприклад, заголовок *Donnie Darko* (2001 р.) вказує на головного героя кінофільму, а *Terminal* (2004 р.) – на місце, де розгортатимуться події фільму. Інакомовний заголовок не стільки пов'язаний із сюжетом, скільки з фабулою оповіді і розкривається лише із переглядом всього твору, наприклад, лише із назви *The Good Shepherd* (2006 р.), що містить алюзію на Біблію, важко здогадатися, що сюжет обертається навколо агента ЦРУ, проте після перегляду всього фільму глядачеві відкривається істинна трагедія людини, що безпосередньо бере участь у подіях Другої світової війни та Холодної війни між США та СРСР. Семантика назв фільмів полягає у тому, що конкретизація та генералізація відбуваються одночасно і формуються навколо таких елементів, як *хто, що, де, коли*. Вибір цих елементів тим чи іншим чином неодмінно корелює із сюжетом кінострічки.

Конретизуюча функція заголовків до кінострічок вимагає від назви динамізму, таким чином фокусує інтенцію такого заголовка або на глядачеві, або на смислі. Заголовки, спрямовані на глядача, мають на меті підготувати його до того, чого слід очікувати від кіно, за яких умов відбуватимуться події, та можуть містити прохання, запрошення або звертання до глядача, наприклад, *Did You Hear About The Morgans?* (2009 р.) (дослівно, «Чи чули Ви про Морганів?») є питанням-зверненням до глядача. Заголовки також можуть апелювати до моральних, емоційних чи будь-яких інших очікувань глядача, наприклад, *Confessions of a Shopaholic* (2009 р.) (дослівно, «Зізнання шопоголіка») містить натяк на те, що йтиметься про проблему нечесної людини, на що вказує іменник *confessions*. Заголовки, спрямовані на зміст, можуть продовжувати тему, що розвивається у сюжеті, або пояснювати її. Такі назви можуть бути алюзіями на предмет, тему, героя та символізм кінострічки. Вони можуть бути орієнтованими на внутрішньсюжетну або позасюжетну деталь. Так, перші можуть містити натяк на автобіографічність, елемент атмосфери фільму, тему, внутрішню інтригу і бути стилістично представлені у вигляді алегорії, гри слів тощо; останні ж, зазвичай, представлені алюзіями, метафорами, культурними символами. Наприклад, заголовок до фільму *Serendipity* (2001 р.), що тлумачиться як «щасливий збіг обставин; приємний сюрприз» [9], є метафоричним, адже сюжет обертається навколо випадкової зустрічі двох молодих людей у Нью-Йорку, а поняття «доля» є ключовим до розумін-

ня цієї легкої і невимушеної комедії. У серйозних фільмах, зазвичай знятих за мотивами прозових творів, назви можуть бути представлені як нашарування значень, які закладені у творі. Наприклад, фільм із Джонні Деппом у головній ролі «The Rum Diagu», знятий по однойменному роману Х.С. Томпсона, хоча і дещо поступається прозовому твору своєю глибиною, порушує, серед інших, питання свободи і правди преси, яку можна купити, й етики журналістської роботи, що робить заголовок символічним і різноплановим, хоча, окрім вищезазначеного, і натякає на захоплення головного героя Поля Кемпа ромом.

Мистецтво вибору заголовка до фільму вимагає від команди, що працює над ним, експліцитності, простоти, зрозумілості, яскравості та естетичної довершеності, що в сумі мало би стимулювати глядача до перегляду кінострічки. У цільовій аудиторії має виникати відчуття естетичного задоволення і, навіть більше, цікавості, що змусило б її заплатити за квитки на прем'єру та забезпечити високі касові збори. Тож *естетична* функція заголовків полягає у спонуканні естетичних відчуттів глядача шляхом використання таких лінгвістичних та екстралінгвістичних засобів, як риторичні фігури та яскраві шрифти. Наприклад, фільм *A Walk in the Cloud* (1995 р.) – це кінострічка про двох молодих людей, які закохуються у прекрасному винограднику, який метафорично називають «хмарою». Естетичне задоволення досягається шляхом омонімічної гри слів та створеної метафори.

Проте не слід романтизувати назву фільму, адже вона не лише знак, але й важлива частина його маркетингового успіху. Саме тому *зазивна* функція заголовку для тих, хто створює кінострічки, є чи не найважливішою, часом витісняючи роль інших [8, с. 41]. Зазивна функція фільму полягає у тому, що його елементи мають привертати увагу, а отже, зацікавлювати глядачів у придбанні квитків на перегляд фільму. Так, часом, заманлива назва та зірковий склад акторів компенсують недосконалість сюжету самого фільму, як, наприклад, кінострічка *The Tourist* із Джонні Деппом та Анджеліною Джолі, що у 2010 р. викликала неабияке розчарування прихильників та кінокритиків, проте принесла його творцям 178 мільйонів доларів чистого прибутку [10]. Таким чином, сучасне кіно – не лише витвір мистецтва, але й комерційний продукт, що продається, а отже, інформативна та естетична функції майже суцільно поглинаються зазивною. Незначна кількість заголовків сьогодні відповідає лише одній із зазначених вище функцій.

Залежно від того, яка із функцій превалує, а також семантичних особливостей назв фільмів розрізняємо такі типи заголовків: заголовок-резюме, заголовок-індикатор та заголовок-локалізатор [11], заголовок-символ, заголовок-цитата, заголовок-повідомлення, заголовок-натяк, заголовок-оповідь [12, с. 134]. Розглянемо детальніше кожен із них.

Заголовок-резюме максимально дає відповідь на питання *хто? що? де? коли?* у стислій формі, тим самим виконуючи інформативну функцію. Наприклад, у назві фільму *Last Tango in Paris* (1972 р.) наявні такі елементи, як *що* (останнє танго), *де* (в Парижі). Такі види заголовків визначають зміст сюжету, вказуючи на його елементи, що, на думку виробників, мають зацікавити глядача.

Заголовок-індикатор вказує на предмет оповіді, проте не включає інформацію, яка б дозволяла аудиторії здогадатися про події, що відбуватимуться у фільмі. Семантика такого заголовку значною мірою звужена, а сам заголовок вказує лише на елемент сюжету, характеризуючи головного персонажа або події тим чи іншим чином. Наприклад, заголовок до фільму *The*

Fighter (2010 р.) вказує на професію головного героя, проте не повідомляє глядачеві, чи буде сюжет драмою, комедією, трилером або іншим жанром кіно. Такі заголовки можуть містити елемент оцінки того, про що йтиметься у кінострічці, – негативно чи позитивно. Так, назва *Dangerous Minds* (1995 р.) із Мішель Пфайфер у головній ролі включає прикметник *dangerous*, що має негативну конотацію. У таких заголовках переважає конкретизуюча функція.

Заголовок-локалізатор – це такий тип заголовка, що вказує на місце або час подій сюжету фільму. Як і *заголовок-резюме*, цей тип заголовка дозволяє глядачеві передбачити або, принаймні, уявити місце чи час розвитку подій [11]. Естетична та зазивна функції таких заголовків є відносно низькими, адже вони залишають мало простору для польоту фантазії цільовій аудиторії. Наприклад, фільм із назвою *Chicago* (2002 р.) вже вказує на те, що події розгортатимуться у місті Чикаго, а культурні знання як жителів США, так і тих, хто живе за його межами, підкажуть, що йтиметься про аферу або гангстерів.

Заголовок-символ містить елемент, що спершу дивує глядача та навіть спантеличує, проте трактується неоднозначно при перегляді фільму, розкриваючи різні аспекти теми і сюжету [12, с. 134]. Хоча зазивна функція таких заголовків має бути досить високою, як показує аналіз кінофорумів, пересічний глядач мало проводить паралелі між сюжетом та прихованими смислами заголовків і часто не здатний ідентифікувати приховані смисли (наприклад, *el-ref*). Так, наприклад, на форумі IMDb із рецензіями до фільму *Avalon* (1990 р.) про єврейську сім'ю, що переїжджає до Балтимору зі Старого світу, незважаючи на досить теплі і схвальні відгуки, немає жодного, який би проводив паралель між «островом блаженства» Авалоном та сподіваннями і розчаруванням, які відчувають головні герої, переїжджаючи до Америки у пошуках щастя.

Заголовок-цитата є заголовком, що містить цитату із самого фільму або із інших джерел [12, с. 134]. Така цитата може бути дослівною або зазнавати певних змін у лексичному складі. Наприклад, назва фільму *O Brother, Where Art Thou?* (2000 р.) є посиланням на класичну комедію Престона Стержеса *Sullivan's Travels*.

Під *заголовком-повідомленням* [12, с. 134] розуміємо таку назву фільму, яка повідомляє про порядок розвитку подій у фільмі, наприклад, *Eat, Pray, Love* (2010 р.) із Джулією Робертс у головній ролі.

Заголовок-натяк [12, с. 134], реалізуючи насамперед зазивну функцію, тим чи іншим чином спрямовує глядача на результат фільму. Зазвичай, такі назви є досить інтригуючими і привертують увагу аудиторії. Наприклад, назва фільму *What Women Want* (2000 р.) викликає неабияку цікавість, адже, як здається, дає відповідь на риторичне запитання про те, чого хочуть жінки.

Заголовок-оповідь [12, с. 134] описує сюжетний ряд твору або перспективу розвитку основних подій. Наприклад, назва фільму Стенлі Кубріка *Dr. Strangelove or: how I learned to stop worrying and love the bomb* (1964 р.) включає такі елементи як ім'я головного героя – Доктор Стренжлав/я та події, що відбуватимуться у фільмі, – навчився не турбуватися та любити бомбу. Назва, з одного боку, вказує на комедійний, пародійний або сатиричний характер фільму, а з іншого – на те, що врешті-решт відчуватиме головний герой у кульмінаційній частині. Зазвичай, такі назви в інакомовний спосіб, покликаний зацікавлювати глядачів, повідомляють про сюжет твору. На відміну від заголовків-резюме, такі заголовки носять описовий характер.

Висновки. Заголовки фільмів, насамперед за рахунок часткової інформованості глядача про події, що відбуватимуться у кінострічці, утаєння тематичного змісту стрічки, самотності й оригінальності, а також експресивності, виступають найпершим кроком на шляху до серця глядача. Назви відеофільмів тісно пов'язані зі змістом та сюжетом, виступаючи їх виразником, а також почасті виявляють жанрову специфіку твору й характеризують режисера фільму. Наприклад, назва твору *Avatar* (2009 р.), створеного Джеймсом Камероном, так чи інакше вказує на належність його саме цьому режисеру (порівняйте з іншими назвами його фільмів: *The Terminator*, *Aliens*, *Spider-Man*). Назви фільмів Дж. Камерона є односкладними і вказують на головного героя цього фільму або місце, де відбуватимуться події (наприклад, *Titanic*). Можна стверджувати, що заголовки в художніх фільмах виконують головне своє призначення – у лаконічній і яскравій формі попереджати споживача інформації про зміст кінострічки та полегшувати її сприйняття.

Література:

- Matarazzo R. The Film Titling Industry : Silent Films / S. Bass, K. Cooper – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://myweb.cwpost.liu.edu/paievoli/finals/505Sp_03/Prj2/MataP2.htm.
- Krasner J.S. Motion Graphic Design : Applied History and Aesthetics / J.S. Krasner. – London : Focal Press, 2008. – 407 p.
- Zeitlen D. Seen any good titles lately? / D. Zeitlen // Life. – 1964. – Vol. 56. – № 6. – P. 103–104.
- Подымова Ю.Н. Названия фильмов в структурно-семантическом и функционально-прагматическом аспектах : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dissercat.com/content/nazvaniya-filmov-v-strukturno-semanticheskom-i-funktsionalno-pragmaticheskom-aspektakh>.
- Антропова А.В. Названия американских, английских и российских кинофильмов : сопоставительная характеристика и проблемы перевода : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dissercat.com/content/nazvaniya-amerikanskikh-angliiskikh-i-rossiiskikh-kinofilmov-sopostavitelnaya-kharakteristik#ixzz3YRkJ79dm>.
- Богачова Н.А. Комплексні лексико-граматичні трансформації при перекладі найменувань британських кінофільмів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/886/1/4_conf_skalkina_390-394%2B.pdf.
- Шурма С.Г. Переводческие стратегии при переводе названий англоязычных фильмов американского производства (2000–2011 гг.) на украинский и русский языки / С.Г. Шурма // Молодые ученые в инновационном поиске : матер. Межд. науч. конф. (г. Минск, 29 мая 2013 г.) / отв. ред. Т.П. Карпилович. – Минск : МГЛУ, 2014. – С. 66–72.
- Newmark P. A Textbook of Translation / P. Newmark. – New York, London, Sydney, Tokyo : Prentice Hall, 1988. – 292 p.
- Longman Dictionary of Contemporary English [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ldoceonline.com/>.
- Wikipedia, The Free Encyclopedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://en.wikipedia.org/>.
- Коваленко А.М. Заголовки англоязычного журнального микротексту-повідомлення : структура, семантика, прагматика (на матеріалі тижневика «Newsweek») : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://disser.com.ua/contents/p-2/3696.html>.
- Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования / И.Р. Гальперин. – М. : КомКнига, 2006. – 144 с.

Шурма С. Г., Ковтун Е. В. Функции заглавия в англоязычном кинодискурсе

Аннотация. В статье рассматриваются информативная, конкретизирующая, эстетическая и завлекательная функции заглавия, а также выделяются такие виды заглавий, как заглавие-резюме, заглавие-индикатор, заглавие-локализатор, заглавие-символ, заглавие-цитата, заглавие-сообщение, заглавие-намеки, заглавие-повествование.

Ключевые слова: кинодискурс, заглавие, кино, функции заглавия.

Shurma S., Kovtun O. Functions of titles in English-language cinema discourse

Summary. The article deals with informative, concretizing, aesthetic and vocative functions of film titles. The following types of titles are described: title-summary, title-indicator, title-localizer, title-symbol, title-citation, title-message, title-hint and title-story.

Key words: cinema discourse, title, film, title function.